

Садыкова Р.
Алматы қаласы, Қазақстан

Секция, подсекция по образцу (Филологические науки
Методика преподавания языка и литературы.)

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайларды жасау, жеке адамның шығармашылық, рухани және күш қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту» деп атап көрсетілген. Аталған міндеттерді жүзеге асыру үшін қазіргі таңда оқытудың жаңа технологияларын енгізу және тиімді пайдалану секілді мәселелерді анықтап алу, білім беру жүйесіндегі басты ұстаным болып отыр.

Қазіргі таңда білім беруді жетілдіру мақсатында құзыреттілік жайында көбірек айтылып жүр. Сондықтан, білім берудің негізгі мақсаты – өзінің және қоғамның мүддесінде өзін-өзі белсенді етуге дайын, өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім, бәсекеге қабілетті және құзыретті, шығармашыл, білімді тұлғаны дамыту және қалыптастыру болып табылады.

Болашақ маман иесінің кәсіби құзырлылық деңгейі жайында айтпастан бұрын, алдымен құзіреттілік сөзінің мәніне тоқталайық. Құзіреттілік – күнделікті өмірдің нақты жағдайларында пайда болатын мәселелер мен міндеттерді тиімді түрде шешуге мүмкіндік беретін қабілеттілік. «Құзыреттілік» терминіне алғаш анықтама беріп, лингвистикаға енгізген американдық ғалым Н.Хомский. Оның ойынша, құзыреттілік термині грамматика білімдеріне негізделеді.

Құзырлылықтың категориялық мәнін лингвистикалық тұрғыда түсіну үшін аударма сөздіктердегі түсініктерге талдау жасаймыз. Қазақша-орысша сөздікте құзыр «компетенция» деп аударылып, бұл іс сіздің құзырыңызда деген түсіндірме беріледі.

С.И.Ожегов сөздігінде бұл ұғымдар төмендегідей екі түрлі мағынада беріледі:

1)Кімнің болмаса да, жақсы хабардар болған сұрақтар төңірегі;

2) Қандай-да біреулердің билігі, құқы, құзырлы: 1). Бір сұрақтар төңірегіне жинақтаушы;

2) Бір нәрселерді шешу құқы бар [1].

Методикалық терминдер сөздігінде «Құзыреттілік» (латынның *competentis* – бейім сөзінен шыққан) – қандай да бір оқу пәнін оқыту үрдісінде қалыптасқан білім, білік, дағдылар жиынтығы, сонымен қатар, қандай да бір қызметті орындай алу қабілеттілігі-делінген.

Жалпы алғанда, құзыреттілік дегеніміз – жеке тұлғаның белгілі бір мәселені шешудегі өзара байланысты білім, білік дағдыларының жиынтығы және адамның жеке өзінің іс-әрекет, қызмет саласына сай құзыреттерді меңгеруі. Шығармашылық жұмыстар жүргізу арқылы оқу пәніне деген мотивациясын дамыта отырып, оқушы әлемдегі өзгерістер мен жаңалықты қабылдай алатын, шығармашылық таныммен тікелей байланыс жасай алатын, өзінің жеке ойлау мүмкіншілігі бар дара тұлғаға айналады. Ал мұғалімнің негізгі мақсаты – осы қажеттіліктерді тұлғаның санасына жеткізе алуында.

Педагогика саласын зерттеуші Т.Г.Браже «Құзырлылық – тек кәсіби білім ғана емес, ол тұлғаның мәдениетімен шығармашылық әлеуетін дамыту қабілеті» деп тұжырымдаған. Мұндай пікірлерден кейін қазіргі білім талабын қанағаттандыру үшін, мұғалім жоғары мәдениетті, терең адамгершілікті, құндылық пен сенімділік жүйесінің қалыптастыратын, өз оқушыларының шығармашылық мүмкіндіктерін дамытатын, жаңалыққа іс-әрекетімен қабілеттілік танытатын, өзін-өзі үнемі жетілдіріп отыратын, кәсіби белсенді құзырлы мұғалім қалыптастыру қажет [1].

Болашақ мұғалімнің кәсіби құзырлылық деңгейін көтеруде, Т.А. Горюнова және Н.Ш. Королева кәсіби құзырлылықтың 3 негізгі құрамдас бөлігін а тап көрсетеді: 1. Адамның өз жұмысына қарым-қатынасы, оның еңбекке бағыты, еңбекке деген қызығушылығы, жігері. 2. Кәсіпке деген қабілеті (туа біткен қабілеті, бейімділігі). 3. Кәсіби қызметі үшін қажетті білімді меңгере білуі [2].

Зерттеуші ғалымдардың құзыреттілік жөнінде айтқан ойларын, құзыреттілік ұғымын жан-жақты талдай келе, құзыреттілік – тәжірибелік іс-әрекетті орындаудағы алғырлық пен жүйелі ойлануды талап етеді, алға қойған мәселе мен тапсырманы шапшаң шеше алу керек екен деп тұжырым жасаймыз.

А.В.Хуторскойдің пікірі бойынша, құзыреттілік жеке тұлғаның өзара байланысты сапаларының үйлесімін құрайды десе, ал И.А.Зимняя құзыреттілік білім алу нәтижесінде тұрақталған, білім мен тәжірибеге негізделген жеке тұлғаның әрекет жасауға дайындығы және осыған орай жалпы қабілеттері ретінде анықталған деп атап өтеді [6].

Атап айтсақ, А.Т. Чакликова мен С.И.Ферхоның ғылыми еңбектерінде болашақ мамандардың кәсіби құзыреттіліктерін арттыру мәселелері қарастырылады.

Зерттеуші ғалымдардың құзыреттілік жөнінде айтқан ойларын, құзыреттілік ұғымын жан-жақты талдай келе, құзыреттілік – тәжірибелік іс-

әрекетті орындаудағы алғырлық пен жүйелі ойлануды талап етеді, алға қойған мәселе мен тапсырманы шапшаң шешу керектігі жайында айтылады.

Ғалымдар кәсіби құзыреттіліктің келесідей түрлерін ажыратып көрсетеді:

- *арнайы құзыреттілік* – өзінің кәсіби қызметін жеткілікті дәрежеде меңгеру, өзінің кәсіби дамуын жобалай білу;
- *әлеуметтік құзыреттілік* – бірлесе қызмет атқару, ынтымақтасу мен кәсіпке қатысты қарым-қатынасты меңгеру, кәсіби еңбегінің нәтижелері үшін әлеуметтік жауапкершілік;
- *жеке тұлға құзыреттілігі* – өзін көрсете білу мен дамытудың амалдарын, құралдарын игеру және кәсіби еңбектегі даралық;
- *дара құзыреттілік* – өзінің қабілетін жүзеге асыру, кәсіп аясында өз даралығын дамыту қабілеттігі, кәсіби тұрғыдан өсуге деген дайындық, өзінің даралығын сақтау қабілеті, еңбегін ұтымды ұймыстыруға икемділігі, еңбекті қиындықсыз, шаршаусыз, тіпті сергіту арқылы нәтижеге жеткізу.

Қазіргі таңдағы білім алудың негізгі мақсаты – өзінің және қоғамның мүддесінде өзін-өзі белсенді етуге дайын, өзгермелі даму үстіндегі ортада өмір сүруге бейім, бәсекеге қабілетті және құзыретті, шығармашыл, білімді тұлғаны дамыту және қалыптастыру болып табылады. Жоғарыда аталған құзыреттіліктің түрлері болашақ шет тілі маманының кәсіби іс-әрекетінде, кәсіби қарым-қатынас жасауда, кәсіби жеке тұлға ретінде қалыптасуында байқалады және оның даралығын кемелденуін белгілейді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. — М. 1993.
2. Браже Т.Г. Из опыта развития общей культуры учителя /Т.Г. Браже // Педагогика. – 1993. – No 2. – С. 70–73
3. Қисықова Ж. sabaqtar.kz/.../2184-bayandama-malm-zyrettlg
4. Маркова А. К. Психология профессионализма. -М.,1996.-с.34–35.